

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการงบประมาณของวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์ ประกอบด้วย
วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย
และข้อเสนอแนะดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงบประมาณของวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์
2. เพื่อศึกษา ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ การบริหารงบประมาณของวัดในจังหวัด
อุดรดิตถ์

ประชากร

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าอาวาสและไวยาวัจกรวัดในเขต
ปกครองคณะสงฆ์ จำนวน 9 อำเภอประกอบด้วย อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ อำเภอลับแล อำเภอดรอน
อำเภอฟิชัย อำเภอดงแสนดิน อำเภอท่าปลา อำเภอน้ำปาด อำเภอฟากท่า อำเภอบ้านโคก ปัจจุบัน
วัดในจังหวัดอุดรดิตถ์มีจำนวน 329 วัดประกอบด้วยเจ้าอาวาส 329 รูป และ ไวยาวัจกร 329 คน
รวมประชากรทั้งสิ้น 658 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการงบประมาณ
ของวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยมีแบบสอบถาม 2 ส่วนประกอบด้วยแบบสอบถามเจ้าอาวาสและ
แบบสอบถามไวยาวัจกร

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิธีการทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบสมมุติฐานโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการบริหารงบประมาณของวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า

1. ข้อมูลรายได้ของวัดจากเงินอุดหนุนบูรณะวัดที่ได้รับจากภาครัฐ เงินค่าผาติกรรม และเงินบริจาคภาคเอกชน โดยมีเจ้าอาวาสตอบแบบสอบถามทั้งหมด 88 รายจากแบบสอบถามทั้งหมด 181 แบบสอบถาม

1.1 เงินอุดหนุนบูรณะวัดที่ได้รับจากภาครัฐ จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 7 ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,484,027 บาท มีค่าเฉลี่ยเป็นจำนวน 114,155.92 บาท โดยมีหน่วยงาน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุดรดิตถ์ องค์การบริหารส่วนตำบล และโรงเรียน

ยาสูบ

1.2 เงินค่าผาติกรรมไม่มีวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์เคยได้รับ

1.3 เงินบริจาคจากภาคเอกชนแบบออกเป็นเงินจาก กฐินและผ้าป่า มีผู้กรอกข้อมูลนี้จำนวน 88 ราย คิดเป็นร้อยละ 49 ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีจำนวนเงินทั้งสิ้น 27,788,723 บาท มีค่าเฉลี่ยเป็นจำนวน 315,780.94 บาท

1.4 เงินบริจาคต่าน้ำ-ค่าไฟ มีผู้กรอกข้อมูลนี้จำนวน 81 ราย คิดเป็นร้อยละ 45 ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีจำนวนเงินทั้งสิ้น 2,835,209 บาท มีค่าเฉลี่ยเป็นจำนวน 35,002.58 บาท

1.5 เงินค่าเช่าวัดมุงกล มีผู้กรอกข้อมูลนี้จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 9 ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,143,119 บาท มีค่าเฉลี่ยเป็นจำนวน 67,242.29 บาท

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการงบประมาณของวัด

2.1 กลุ่มตัวอย่างเจ้าอาวาสเห็นการบริหารจัดการงบประมาณของวัดในภาพรวมจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.45, S.D. = 0.81$) ซึ่งอยู่ในระดับความคิดเห็น เห็นด้วยมาก ว่าวัดให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการงบประมาณของวัด ในกระบวนการต่างๆดังนี้

2.1.1 กระบวนการอนุมัติงบประมาณ เจ้าอาวาสเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.47, S.D. = 0.86$) โดยเจ้าอาวาสท่านให้ความสำคัญในการตรวจสอบโครงการแผนงาน

ต่างๆก่อนอนุมัติโครงการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.56, S.D.=1.00$) รองลงมาเจ้าอาวาสท่านให้ความสำคัญในการปรึกษาผู้มีประสบการณ์ด้านต่างๆเกี่ยวกับโครงการ แผนงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.54, S.D.=0.89$) และ อันดับสามเจ้าอาวาสท่านให้คณะกรรมการวัดมีส่วนร่วมในการอนุมัติงบประมาณในแต่ละโครงการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.51, S.D.=0.97$)

2.1.2 กระบวนการการจัดทำงบประมาณ เจ้าอาวาสเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.46, S.D.=0.83$) โดยเจ้าอาวาสท่านให้ความสำคัญในการแต่งตั้งไวยาวัจกร คณะกรรมการวัดที่มีความรู้ความเข้าใจในการทำงานงบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.66, S.D.=1.00$) รองลงมาเจ้าอาวาสให้ความสำคัญการประมาณการรายรับ รายจ่าย ของวัดในแต่ละปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.58, S.D.=1.02$) และอันดับสามเจ้าอาวาสให้ความสำคัญในการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการต่างๆของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.56, S.D.=0.92$)

2.1.3 กระบวนการการบริหารงบประมาณ เจ้าอาวาสเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.46, S.D.=0.84$) โดยเจ้าอาวาสท่านให้มีการตรวจสอบการใช้งบประมาณของวัดในช่วงดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.59, S.D.=0.96$) รองลงมาท่านเอาอาวาสมีบทบาทในการบริหารงบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.50, S.D.=0.97$) และอันดับสามเจ้าอาวาสท่านให้ความสำคัญกับการอนุมัติงบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.48, S.D.=0.94$)

2.1.4 ติดตามและประเมินผล เจ้าอาวาสเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ($\bar{X} = 3.44, S.D.=0.83$) โดยเจ้าอาวาสท่านให้ความสำคัญในการตั้งไวยาวัจกร คณะกรรมการวัดเพื่อติดตามประเมินผลโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.54, S.D.=0.93$) รองลงมาเจ้าอาวาสท่านให้มีการประชุมสรุปโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.46, S.D.=0.94$) และ อันดับสามเจ้าอาวาสท่านมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.46, S.D.=0.92$)

2.2 ส่วนกลุ่มตัวอย่างไวยาวัจกรนั้นการบริหารจัดการงบประมาณของวัดในภาพรวมจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.42, S.D.=0.74$) ซึ่งอยู่ในระดับความคิดเห็น เห็นด้วยมาก ว่าวัดให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการงบประมาณของวัด ในกระบวนการต่างๆดังนี้

2.2.1 กระบวนการของการอนุมัติงบประมาณ ไวยาวัจกรเห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.48, S.D.=0.75$) โดยไวยาวัจกรให้ความสำคัญในการประชุมไวยาวัจกร คณะกรรมการวัดในระหว่างดำเนินการโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.46, S.D.=1.02$) รองลงมาไวยาวัจกรให้ความสำคัญในการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการ

ดำเนินการโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.44, S.D.=1.00$) และอันดับสาม ไวยาวัจกรให้ความเข้าใจในกระบวนการติดตามประเมินผลของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.41, S.D.=0.84$)

2.2.2 กระบวนการการจัดทำงบประมาณ ไวยาวัจกร เห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.42, S.D.=0.71$) โดยไวยาวัจกรให้ความสำคัญกับการจัดทำงบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.69, S.D.=0.92$) รองลงมาเจ้าอาวาสมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย โครงการ แผนงาน ในการจัดทำงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.48, S.D.=0.93$) และอันดับสาม ไวยาวัจกรมีการคาดการณ์เงินรายรับ - รายจ่ายของวัดในแต่ละปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.47, S.D.=0.76$)

2.2.3 กระบวนการติดตามและประเมินผล ไวยาวัจกร เห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.41, S.D.=0.84$) โดยไวยาวัจกรให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลงบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.47, S.D.=1.00$) รองลงมา ไวยาวัจกรมีการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการตามโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.44, S.D.=1.01$) และอันดับสาม ไวยาวัจกรที่ความเข้าใจในการติดตามประเมินผลงบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.41, S.D.=0.87$)

2.2.4 กระบวนการบริหารงบประมาณ ไวยาวัจกร เห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.38, S.D.=0.84$) โดยไวยาวัจกรให้ความสำคัญในการประชุมไวยาวัจกร คณะกรรมการวัด ในระหว่างดำเนินการโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.46, S.D.=1.02$) รองลงมา ไวยาวัจกรให้ความสำคัญในการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการดำเนินการโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.44, S.D.=1.00$) และอันดับสาม ไวยาวัจกรให้ความสำคัญในการปรึกษาผู้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการ แผนงานในการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.44, S.D.=1.02$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษา ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ การบริหารงบประมาณของวัดในจังหวัดอุดรธานี พบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างเจ้าอาวาส ได้ตอบแบบสอบถามโดยได้สรุปปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณของวัดดังนี้

1.1 กระบวนการจัดทำงบประมาณ ผู้นำหมู่บ้านเข้ามามีอำนาจในการจัดทำงบประมาณของวัดมาก งบประมาณวัดมีน้อย จึงทำให้ระยะเวลาจัดทำงบประมาณแจกจ่ายให้วัดต่างๆ เพื่อจะเป็นแนวทางปฏิบัติเหมือนกัน ความมีการจัดอบรมให้ความรู้ และในการจัดทำงบประมาณต้องมีการคณะกรรมการและชุมชนมีส่วนร่วมทุกครั้ง

1.2 กระบวนการอนุมัติงบประมาณ ผู้นำหมู่บ้านเข้ามามีอำนาจในการอนุมัติงบประมาณ เจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบภายในวัดควรเป็นผู้ตัดสินใจในการอนุมัติ แต่ในบางวัดคณะกรรมการวัดมีบทบาทมากกว่าเจ้าอาวาสโดยเฉพาะวัดที่มีผลประโยชน์มาก และวัดควรต้องปรึกษาหารือทุกฝ่ายในชุมชนก่อนมีการอนุมัติงบประมาณเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาระหว่างวัดกับชุมชน

1.3 กระบวนการการบริหารงบประมาณ ผู้นำหมู่บ้านเข้ามามีอำนาจในการบริหารงบประมาณมากเกินไป ควรมีการกำหนดโครงสร้าง ระเบียบและข้อบังคับการบริหารงบประมาณให้ชัดเจน และวัดควรมีการตั้งคณะกรรมการ เช่น โครงการก่อสร้างศาสนสถานภายในวัด ควรมีคณะกรรมการอย่างน้อย 1 ชุด เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณ

1.4 กระบวนการติดตามประเมินผลงบประมาณ ควรจัดทำในรูปแบบคณะกรรมการ

2. กลุ่มตัวอย่างไวยาวัจกร ได้ตอบแบบสอบถามโดยได้สรุปปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณของวัดดังนี้

2.1 กระบวนการจัดทำงบประมาณ ขาดความเข้าใจในกระบวนการจัดทำงบประมาณ ควรมีคณะกรรมการร่วมปรึกษา หรือในการจัดทำงบประมาณ คณะกรรมการในการจัดทำงบประมาณควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม และการจัดทำงบประมาณส่วนใหญ่อยู่ที่เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดทำ

2.2 กระบวนการอนุมัติงบประมาณ ไม่ได้รับการสนับสนุนความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้คำปรึกษาและเสนอแนะ เจ้าอาวาสเป็นอนุมัติงบประมาณ และควรมีการประชุมปรึกษาหารือกับทุกฝ่ายในชุมชน

2.3 กระบวนการการบริหารงบประมาณ ควรจัดทำในรูปของคณะกรรมการมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน วัดมีรายได้ยังไม่มากพอวัดจึงต้องบริหารงบประมาณอย่างจำกัด และอาจจะดำเนินการไม่เสร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ เพราะจะต้องรอเงินทำบุญในปีถัดไป

2.4 กระบวนการติดตามประเมินผลงบประมาณ วัดควรจัดทำในรูปของคณะกรรมการ โดยมีเจ้าอาวาส ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน ร่วมกันติดตามประเมินผลการใช้งบประมาณ

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการงบประมาณของวัดในจังหวัดอุดรธานีพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการงบประมาณของวัดในจังหวัดอุดรธานีของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าอาวาส นั้นในภาพรวมจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.45 ซึ่งอยู่ในระดับความคิดเห็นคือ เห็นด้วยมาก และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นโยมวิกรนั้นในภาพรวมจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.42 ซึ่งอยู่ในระดับความคิดเห็นคือ เห็นด้วยมาก จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสมีความเข้าใจการบริหารจัดการงบประมาณมากกว่าโยมวิกรวัด โดยมีรายละเอียดในแต่ละกระบวนการดังนี้

1. การจัดทำงบประมาณ เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดอุดรธานีมีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดทำงบประมาณของวัดมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.46 อยู่ในระดับมาก และโยมวิกรวัดในจังหวัดอุดรธานีมีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดทำงบประมาณของวัดมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.42 อยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่าในกระบวนการจัดทำงบประมาณเจ้าอาวาสมีความเข้าใจมากกว่าโยมวิกร เมื่อพิจารณาตามอายุพรรษา การศึกษา ของเจ้าอาวาส แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสวัดมีความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาตามอายุ การศึกษา อาชีพของโยมวิกร แสดงให้เห็นว่าโยมวิกรมีความเข้าใจการบริหารจัดการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกัน ในขั้นตอนการจัดทำงบประมาณ ประพันธ์ สุริหาร(2542) กล่าวว่าจะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการ โดยมีผู้มีความรู้ในการจัดทำงบประมาณเข้าร่วม ในการจัดทำงบประมาณของวัดนั้น เจ้าอาวาสถือเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบวัดตามกฎหมาย เป็นผู้มีอำนาจในการที่จะแต่งตั้งโยมวิกรและคณะกรรมการ ขึ้นมาเพื่อร่วมในการจัดทำงบประมาณ แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ณดา จันทร์สม (2555) ได้กล่าวว่าวัดโดยส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินของวัดไว้อย่างเป็นระบบ วัดยังคงมีอุปสรรคในการจัดทำงบประมาณเพราะในแต่ละปี วัดมีรายได้ไม่แน่นอน ไม่สามารถกำหนดได้ว่าจะมีรายรับในแต่ละปีเท่าไร ถึงแม้จะมีระเบียบให้วัดจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดทำเองหรือจะแต่งตั้งบุคคลมาช่วยทำก็ได้ เพื่อเป็นการวางแผนในการจัดทำงบประมาณว่าในปีถัดไปจะมีเงินรายรับประมาณเท่าไร รายจ่ายประมาณเท่าไร ขั้นตอนการจัดทำงบประมาณจึงเกิดปัญหาที่จะหาผู้ที่มีความสามารถเข้ามาช่วยในการจัดทำงบประมาณ โดยเฉพาะวัดที่อยู่ห่างไกล รวมถึงวัดที่มีรายรับน้อย ปัจจัยสำคัญที่ทำให้วัดไม่สามารถจัดทำงบประมาณได้ให้เกิดเป็นรูปธรรมนั้น วัดจะดำเนินการสร้างศาสนสถานในวัดนั้น วัดจำเป็นต้องจัดทำงบประมาณเป็นจำนวนมาก จึงไม่สามารถที่จะสร้างเสร็จได้ภายในปีเดียว

2. การอนุมัติงบประมาณ เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์มีความเข้าใจในขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.47 ซึ่งอยู่ในระดับมากและไวยาวัจกรวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์มีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดทำงบประมาณของวัดมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.48 อยู่ในระดับ มาก จะเห็นได้ว่าในกระบวนการจัดทำงบประมาณ เจ้าอาวาสมีความเข้าใจน้อยกว่าไวยาวัจกร เมื่อพิจารณาตามอายุ พรรษา การศึกษา ของเจ้าอาวาส แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสวัดมีความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาตามอายุ การศึกษา อาชีพของไวยาวัจกร แสดงให้เห็นว่าไวยาวัจกรมีความเข้าใจการบริหารจัดการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกันในการอนุมัติงบประมาณของวัดนั้นเจ้าอาวาสถือเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะใช้เงินวัดไปในทิศทางใด การอนุมัติงบประมาณ ถึงแม้เจ้าอาวาสจะมีการแต่งตั้งไวยาวัจกร คณะกรรมการวัดหรือผู้นำในชุมชนเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมในกระพัฒนาดวัด รวมถึงการใช้งบประมาณของวัด พระอธิการผจญ อาจาโร (2553) ได้กล่าวว่า ในการบริหารงานของเจ้าอาวาสจะต้องมีการนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารงาน ในการอนุมัติงบประมาณของวัดจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน โดยเฉพาะการที่จะสร้างศาสนสถานที่เป็นที่ที่จะต้องใช้งบประมาณมาก ไม่ว่าจะเป็นพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ รวมถึงวัดที่มีจัดงานเกี่ยวกับศาสนพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานเพื่อการศาสนสงเคราะห์ เพราะวัดกับชุมชนจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

3. การบริหารงบประมาณ เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์มีความเข้าใจในขั้นตอนการบริหารงบประมาณมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.38 และไวยาวัจกรวัดในจังหวัดอุดรดิตถ์มีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดทำงบประมาณของวัดมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.48 อยู่ในระดับ มาก จะเห็นได้ว่าในกระบวนการจัดทำงบประมาณเจ้าอาวาสมีความเข้าใจน้อยกว่าไวยาวัจกร เมื่อพิจารณาตามอายุ พรรษา การศึกษา ของเจ้าอาวาส แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสวัดมีความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาตามอายุ การศึกษา อาชีพของไวยาวัจกร แสดงให้เห็นว่าไวยาวัจกรมีความเข้าใจการบริหารจัดการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกัน ในการบริหารงบประมาณนั้นเจ้าอาวาสจะตั้งคณะกรรมการในการบริหารงบประมาณ โดยวัดที่มีการแต่งตั้งผู้มีความรู้ ความเข้าใจจะสามารถบริหารงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ ในการบริหารงบประมาณนั้นวัดยังมีข้อจำกัดในการใช้งบประมาณด้วยเพราะเงินรายรับของวัดที่มีความไม่แน่นอน ในแต่ละปีวัดมีรายรับไม่เท่ากัน จึงเป็นเรื่องยากที่จะบริหารงบประมาณให้สำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ แต่วัดจะใช้วิธีการดำเนินการตามโครงการไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเสร็จ อาจจะใช้เวลาหลายปีเช่นการก่อสร้างศาสนสถานที่ต้องใช้งบประมาณมาก

4. การติดตามประเมินผล เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดอุตรดิตถ์มีความเข้าใจในขั้นตอนการติดตามประเมินผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.44 และไวยาวัจกรวัดในจังหวัดอุตรดิตถ์มีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดทำงบประมาณของวัดมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.41 อยู่ในระดับ มาก จะเห็นได้ว่าในกระบวนการจัดทำงบประมาณเจ้าอาวาสมีความเข้าใจมากกว่าไวยาวัจกร เมื่อพิจารณาตามอายุ พรรษา การศึกษา ของเจ้าอาวาส แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสวัดมีความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาตามอายุ การศึกษา อาชีพของไวยาวัจกร แสดงให้เห็นว่าไวยาวัจกรมีความเข้าใจการบริหารจัดการงบประมาณของวัดที่แตกต่างกัน ในการติดตามประเมินผลการวัดมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อที่จะติดตามโครงการต่างๆของวัด พระครูไพโรจน์สารคุณ (2553) กล่าวไว้ว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส การบริหารงานทั้ง 5 ด้าน คือ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านความคิดและทักษะด้านการสอน ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ถือเป็นทักษะหนึ่งในการทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาบิณฑบาตของชุมชน โดยเจ้าอาวาสวัดควรให้ความสำคัญในการตั้งคณะกรรมการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความโปร่งใสในการใช้จ่ายงบประมาณ แต่ก็ยังมีหลายวัดที่เจ้าอาวาสดำเนินการติดตามงบประมาณด้วยตัวท่านเอง เพราะคณะกรรมการที่วัดตั้งขึ้นมีอาชีพและหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ จึงจะใช้เวลาว่างเพื่อเข้าร่วมติดตามประเมินผล โครงการต่างๆที่วัดดำเนินการ

เจ้าอาวาสที่มี อายุ พรรษา การศึกษา และระยะเวลาการเป็นเจ้าอาวาส มีนัยสำคัญทางสถิติที่ทำให้เจ้าอาวาสมีความเข้าใจในการบริหารจัดการงบประมาณของวัดต่างกัน เจ้าอาวาสที่มีอายุ 81 ปีขึ้นไป มีความเข้าใจในมากที่สุดค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.09 พรรษา 31 พรรษาขึ้นไป ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.76 การศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.23 และ ระยะเวลาการเป็นเจ้าอาวาส 31 ปีขึ้นไป ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.85 เพราะการเป็นเจ้าอาวาสวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในมาตรา 37 ได้บัญญัติว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่ 4 ประการ 1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น 3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ 4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล จะเห็นได้ว่าจะต้องมีการนำความรู้ในการบริหารจัดการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสิ้น การบริหารจัดการงบประมาณจึงเป็นศาสตร์การบริหารอีกประเภทหนึ่งที่เจ้าอาวาสจะต้องมีการให้ความสำคัญ ไวยาวัจกรที่มีอาชีพ และการศึกษา มีนัยสำคัญทางสถิติที่ทำให้

ไวยาวัจกรมีความเข้าใจในการบริหารงบประมาณของวัดต่างกัน อาชีพข้าราชการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.94 การศึกษาระดับปริญญาตรีมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04 จะเห็นได้ว่า อาชีพข้าราชการและไวยาวัจกรที่เรียนจบปริญญาตรีมีความเข้าใจในการบริหารจัดการงบประมาณของวัดมากกว่ากลุ่มอื่น ดังนั้นวัดที่ไม่มีความเข้าใจในการบริหารจัดการงบประมาณควรจะต้องตั้งไวยาวัจกรที่เรียนจบการศึกษาปริญญาตรี หรือมีอาชีพเป็นข้าราชการเข้ามาช่วยเหลือในการบริหารจัดการงบประมาณของวัด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้กับเจ้าอาวาสและไวยาวัจกร ในเรื่องการบริหารจัดการงบประมาณ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการศึกษาน้อยกว่าปริญญาตรีเพราะมีความเข้าใจการบริหารจัดการงบประมาณน้อยกว่า ผู้ที่จบปริญญาตรี หรือสูงกว่า
2. เจ้าอาวาส ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ดูแลวัด ควรสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ในการดำเนินการก่อสร้าง หรือทำโครงการต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องการใช้จ่ายเงิน ควรมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการงบประมาณของวัด
3. วัดที่ยังไม่มีความเข้าใจในการบริหารจัดการงบประมาณ ควรที่จะแต่งตั้งไวยาวัจกรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยเหลือในการบริหารจัดการงบประมาณของวัด โดยดูจากปัจจัยการศึกษาและอาชีพ
4. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องมีการให้ความรู้ให้แก่เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และคณะกรรมการวัด ในการบริหารจัดการงบประมาณของวัด เพื่อให้เกิดการใช้เงินของวัดอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสูงสุด
5. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรมีการจัดทำคู่มือ สำหรับจัดทำงบประมาณของวัดเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำงบประมาณของวัด เพื่อให้การใช้จ่ายเงินวัดเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และเกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยหาแนวทางการบริหารงบประมาณของวัด ที่สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นรูปแบบการบริหารจัดการเงินวัดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ที่สามารถเป็นรูปแบบให้เจ้าอาวาสวัดสามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของวัด เพื่อเป็นการเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของวัด ในแต่ละพื้นที่ เพื่อศึกษาความแตกต่างของการบริหารงบประมาณของวัด

